

tem cœlum cœlorum legitur, ipse Deus intelligitur; quia cœli vel justi in abscondito faciei suæ a conturbatione hominum celantur (*Psal. xxx, 21*). Unde scribitur, *Habentes thesaurum in cœlo* (*Matth. xix, 21*), hoc est, in Deo. Ad hoc summum bonum justi quadam catena trabuntur, quæ de virtutibus hoc modo connectitur. In primis fides animam quasi quidam circulus complectitur, fidei spes annectitur, spes dilectione tenetur, dilectio operatione expletur, operatio intentione in summum bonum trahitur, intentio

boni perseverantia clauditur, perseverantiæ Deus fons omnium bonorum dabitur. Igitur qui hac catena tractus, hanc turrin scandens culmen ejus attigerit, non solum se veram vitam cognoscere, sed et perenniter in ea beate vivere se gaudebit; quia in ea hujus gloriæ consors erit.

Disc. Veræ vitæ et omnium beate viventium faciat te Deus participem, qui nos omnes ad summum bonum perducatur. Amen.

ADMONITIO IN SUBSEQUENTEM LIBRUM.

Liber de Vita christiana jam ante parenti suo restitutus fuit per Lucam Holstenium, qui novam ac singularem ejusdem libri editionem ad vetus exemplar Casinensis monasterii, in quo Fastidii nomine inscriptum reperit, perficiendam curavit Romanis typis, anno 1663. Casinensi exemplari fidem auctoritatemque affert Gennadius, de Fastidio et ejus lucubrationibus in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis, cap. 56, ita loquens: « Fastidius Britto scripsit ad Fatalem de Vita christiana librum, et alium de Viduitate servanda, sana et digna doctrina. » Gennadii verba sunt ex vetustissimo Corbeiensi codice descripta; quæ quidem in editis non sic pura leguntur, sed male interpolata duobus tribusve locis: scilicet « ad Fatalem quemdam » scriptus liber dicitur in Gennadii impressis; quem tamen non ad virum, sed ad viduam, quamdam directum esse liquet; prætereaque in iisdem impressis libris judicium Gennadii uno adjecto verbo illustrius longe, vel magis (dicere liceat) ineptius redditur in hunc modum: « Sana et Deo digna doctrina. » Enimvero Fastidium Pelagii terræanei sui hæresi addictum fuisse non temere suspicantur eruditi viri. Nam de Adamo in hujus libri capite 13 sic loquitur: « In quo nihil fuisse incredulitatis invenio, præter solam inobedientiam, cujus causa ille damnatus est, et omnes suo damnantur exemplo. » Ipse est Pelagii error docentis, Adæ peccatum posteris exemplo nocuisse, non transitu, ut in epistola ad Demetriadem, in Appendice operum Augustini: quem Pelagianum errorem Augustinus sæpe reprehendit. Quæ etiam hic habentur in capite 11, « Ille enim merito ad Deum extollit manus, ille preces bonæ conscientie fundit, qui potest dicere, Tu nosti, Domine, quam sanctæ, quam innocentes, quam puræ sunt ab omni fraude et injuria et rapina, quas ad te expando manus, quam immaculata labia et ab omni mendacio libera, quibus tibi, ut mihi miserearis, preces fundo; » illa ipsa verba sunt, quæ in libro Pelagii ad viduam exstitisse, testatur Augustinus in libro de Gestis Pelagii, cap. 6, necnon Hieronymus in tertio Dialogorum libro, ubi iis verbis recitatis exclamat: « Christiani est hæc, an Pharisei superbientis oratio? » Fastidium Britannorum episcopum claruisse sub Honorio et Theodosio principibus anno Christi 420, scripsit Trithemius. Gennadii autem exemplar Corbeiense supra laudatum, episcopi titulum, quem editi Fastidio tribuunt, adscriptum a prima manu non habuit; sed post vocem « Britto, » additus est recentiori calamo « episcopus. » Librum hunc contulimus cum veteri codice Corbeiensi, cum Remigiano, Michaelino, Victorino ac duobus Sorbonicis, et cum Holstenii editione Romana.

DE VITA CHRISTIANA LIBER UNUS.

Humilis de se auctoris opinio. Ut ego peccator¹ et ultimus, insipientior cæteris, et imperitior universis, te ut sanctitatis et justitiæ viam pergas, crebrioribus audeam litteris admonere, non me propriæ justitiæ fiducia, non sapientiæ peritia, non scientiæ gloria, sed sola quam secundum Deum animo ac mente concepi, charitatis tuæ causa compellit: quæ me peccatorem et ignarum, ad dicendum ita hortatur et provocat, ut cum loqui nesciam, tacere non possim. Vellem itaque et libenter optarem, te eorum habere notitiam quorum et sapientiæ affluentior est, et facundia major, et scientia uberior, et conscientia ab omni peccatorum contagione liberior, qui te verbis juste instruerent et exemplis. Nos enim præterquam quod mentem nostram ita insipientiæ et ignorantie caligo cæcavit, ut divinum aliquid nequeat sentire vel dice-

re; adhuc insuper et omnium redarguit conscientia peccatorum, ut etiam si quid luminis possit habere, abscondat: et ita fit ut præterquam quod dicere non habemus, hoc etiam quod habemus, non fiducialiter proferre conscientia prohibente possimus. Tu tamen dum peritior tibi apparere possit et melior, rudibus admonitionibus nostris interim esto contenta, et charitati da veniam; cujus est non considerare quid offerat, nec quod non habet, quarit; sed totum quod habet, libenter impertit: ad cujus non tam muneris speciem, quam animi respice voluntatem, et diligenter adverte quid tibi illa negare poterit, quæ totum dare potuit¹ quod habebat. Obtulisset etiam quod non habebat si posset, quæ totum potuit quod habebat offerre². Sitit itaque ille, sed parum,

¹ Editi, *voluit*.

² Ita Mss. At Holstenius, *totum dedit quod potuit offerre*. Editi alii, *totum quod potuit offerrebat*.

¹ Editi hæc addunt, *primus*, quod abest, a Mss. et ab Holstenii editione.

qui decurrentis interim rivi aqua non potest esse contentus, donec ad fontem uberiores purioresque perveniat. Nec illum satis esurire credo, qui cum panes cibarios habeat, nitidos exspectat et candidos. Ita et tu, dilectissima soror, quam ego certus sum esurire nimium et sitire coelestia, cibarios interim mande panes, donec siligine candentes invenias: exigui et turbulenti rivuli aquam pota; usquequo affluentioris haurias puriorem. Nec tibi interim panis noster, quamvis rusticus videatur esse, displiceat. Rusticus enim panis incultior videtur esse, sed fortior et celerius esurientem stomachum satiat, fessumque corroborat, quam qui siliginus videtur et nitidus. Nunc ergo dicam sermonem prout valeo, et quid christianum agere conveniat, ut potero, explicabo. Cujus rei, et unde prius exordium sumam, justius non invenio, quam ut primum de christiano ipso vocabulo disputem, et cur quis christianus nuncupetur exponam.

CAPUT PRIMUM. *Christiani nomenclatura et dignitas. Christiani officium.* Christum unctum interpretari, sapientium et fidelium nullus ignorat. Unctos vero non nisi sanctos viros et satis Deo dignos semper fuisse manifestum est, nec alios quam Prophetas aut sacerdotes aut reges. Et tam magnum fuit ipsius unctionis mysterium, ut in Judaeico populo non omnes illud, sed satis pauci de plurimis mererentur accipere; et hoc usque ad adventum Domini nostri Jesu Christi, quem Deus oleo laetitiae, id est, Spiritu sancto, praeter ceteris consortibus suis unxit (*Psal. XLIV, 8*). Ex quo tempore credentes illi et baptismatis illius sanctificatione purgati, non aliquanti, sicut sub lege prius fuerat, sed omnes in Prophetis et sacerdotibus unguuntur et regibus. Cujus unctionis quales esse debeamus admonemur exemplo; ut in quibus tam sancta est unctio, sit non minus sancta conversatio. Ex sacramento enim unctionis hujus, et Christi et Christianorum omnium, id est, in Christo credentium, vocabulum descendit et nomen; quod nomen ille frustra sortitur, qui Christum minime imitatur. Quid enim tibi potest vocari quod non es, et nomen tibi usurpare alienum? Sed si christianum te esse delectat, quae Christi sunt gere, et merito tibi christiani nomen assume. Aut forsitan non esse, sed vocari desideras? Hoc satis foedum et miserum est, te velle vocari quod non sis. Nemo enim ita transit ad Christum, ut christianus appelletur, et non sit. Qui christianus dicitur, Christum se habere Dominum profitetur. Et vere habet, si ei in omnibus obsequatur et serviat. Si quominus, Christi ille non famulus, sed subsannator est et derisor, qui ejus se servum dicit, cui servire dissimulat. Huic ergo iudicium geminum servatur; et pro Dei subsannatione, quem sine causa Dominum appellavit, et pro qualitate peccati.

CAPUT II. *Peccatores. Deus illico duplici ex causa non punit. Dei in hominem benignitas.* Sed plerosque incredulos et impudentes et perfidos misericordis Dei longa patientia peccare facit¹ intrepidus; ut ex hoc peccatorum suorum Deum non arbitrentur ultorem, quod non statim velit punire peccantes. Miseri et ingrati, suae salutis improvidi, quia² hoc etiam Deo imputant, quod eorum differatur interitus: ignorantem Dei providentia duplici ratione servari, ut et humano generi longa ejus patientia consulatur; et ne ille iudicetur impatiens, si illico voluerit damnare³ peccantes. Nam si tam patiens non esset, jam diu humani generis origo desiisset: nec justos de peccatoribus haberemus, si confestim Deus vellet punire qui peccant. Nonnullos enim scimus et legimus, qui antea aut ignorantiae caecitate, aut causa perfidiae, aut adolescentiae vanitate decepti, multiplices et vario peccatorum genere tenebantur obnoxii, et per sustentan-

tis Dei clementissimam patientiam postmodum ab errore sunt conversi; majores adhuc operas⁴ fecisse justitiae, quam ante peccata commiserant. Deus enim non donat peccata, sed differt; nec perseverantem peccatorem a morte liberat, sed ut vel sero convertatur et vivat, patienter exspectat: sicut beatus Petrus apostolus ait; *Non tardat Dominus promissis*⁵; sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad poenitentiam converti (*II Petr. III, 9*). Ille enim te quasi pius, benignus, et clemens, illico idcirco non percutit, ut tu quanta illius erga te sit pietas, quanta clementia sit recognoscas, qui te peccatorem et impium exspectare mavult, et servare conversum, quam punire peccantem: sicut per prophetam ipse Dominus loquitur, et quantum velit homini misericordiae pietatisque largiri, propriae vocis benignitate depromit, dicens: *Et iniquus si convertat se ab omnibus iniquitatibus suis quas fecit, et custodiat mandata mea, et faciat iudicium, et justitiam, et misericordiam; vita vivet, et non morietur: omnia delicta ejus quaecumque fecit, non erunt in memoria: in justitia sua, quam fecit, vivet.* Et, *Numquid voluntate volo mortem injusti, dicit Adonai Dominus, quam ut avertat se a via sua mala, et vivere ei faciam* (*Ezech. XVIII, 21-23*)? Et alibi, *Iniquitas iniqui non nocet ei, in quacumque die averterit se a sua iniquitate* (*Id. XXXIII, 12*). Et iterum, *Convertimini, filii convertentes, et ego sanabo contritionem vestram* (*Jerem. III, 22*). Ecce quomodo te Deus, ut a peccatis tuis vel sero convertaris et salvus esse possis, monet et provocat. Ecce qualiter jam morti obnoxium ut vivat hortatur; quam leniter; quam clementer invitat, ut etiam peccatoribus patris non neget pietatem: et adhuc filios appellat, qui patrem Deum peccando perdidit: sicut et ipse se perdidisse peccatores alio in loco cum voce flebili et miserabili quadam lamentatione testatur, dicens: *Sine filiis factus sum, perdidit populum meum propter peccata eorum* (*Id. XV, 7*). Ex hoc ergo cognosce, qualiter te Deus diligit, quem mavult vivere, quam perire. Et tu eum contemnis et despicias, qui amplius quam tu ipse te diligit, qui te mori cupientem vult vivere? *Nolo*, inquit Dominus, *mortem peccatorum*⁶, sed ut convertantur et vivant (*Ezech. XVIII, 25*). Tu ergo mori voluisti peccando, ille te vivere⁷ vult convertendo. O stulte, o irreverens et ingratus, qui nec in hoc Deo, qui tibi vult misereri, consentis; qui te mavult sua pietate salvare, quam tuo perire peccato!

CAPUT III. *Pietate Dei abutentes, etiam hic puniri. Iudices injusti.* Nemo ergo sibi ideo blandiatur, nemo se stulta et vana suspitione decipiat, nemo idcirco securus delinquat et liber, quod super peccatores confestim Dei ira iudiciumque non veniat; ut ex hoc opinetur se impune peccasse, quod non illico perimatur: sed hoc magis differre Deum, quam dissimulare cognoscat; et iram ejus peccatoribus, quam veniam, subito⁸ et repente venturam, sicut scriptum est: *Ne dixeris, Peccavi, et quid accidit mihi triste? est enim Altissimus redditor patiens.* Et alibi, *Ne tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem; subito enim veniet ira ejus* (*Eccli. V, 4, 8*). Quod in plerisque impletur, quibus ob nimia peccata, et in praesenti Dei ira supervenit, et in futuro servatur. Sed hoc nemo intelligit, nemo cognoscit: nec quisque adversa sustinens malis suis aestimat irrogari; sed quod pertulerit, consuetudinis potius putat esse, quam criminis. Et idcirco Deus in praesenti non videtur punire peccantes; quia cum punit, non cogno-

¹ Editi, *sinit*.

² Holsten., *qui*.

³ Plerique Mss., *punire*.

⁴ Editi, *opera*; reuuentibus Mss.

⁵ Ms. Corbeiensis, *promissa reddere*.

⁶ Holsten., *morientium*. Mss. Sorbon. et Remig., *morientibus*. Michael., *peccantium*. Corb., *peccatoribus morientibus*.

⁷ Mss., *vivificare*.

⁸ Editi, *quamvis seram, subito*.

scitur. Multi sunt enim, quos nemo intelligit, qui ob multitudinem peccatorum jam ante judicii diem in præsentem etiam judicantur. Aut dicat, quis, si quem sacrilegum, sanguinarium, rapacem, falsarium, homicidam, furem, fraudulentum, adulterum, cæterorumque criminum reum, vel in præsentem tempore poterit videre longævum? Nos enim plurimorum exempla videmus, per quæ probare sufficimus, sceleratos et impios, peccatorum suorum sine completo, et hoc etiam tempore judicari, et præsentem eis vitam negari non minus quam futuram.

Sed hoc ille facilius intelligere potest, qui per diversa tempora diversorum judicium impie scelerateque conversantium exspectavit interitum¹. Quorum quo potestas sublimior est, eo ad peccandum major audacia, quæ totum sibi licere credit quod potest: et dum alterius judicium non timent qui alios judicant, ad peccandum præcipites sunt. Ita fit, ut qui hominis non timent in delinquendo judicium, Deum judicem sentiant et ultorem. Ex quibus alii qui insonitum animarum sanguinem frequenter effuderant, ita iram Dei judiciumque sensere, ut ipsi postmodum sanguinem fundere cogerentur suum, qui libenter fundebant alienum. Alii vero qui similia commiserant, sic Dei indignatione prostrati sunt, ut insepulti jacerent, et esca feris et cœli volucris fierent. Alii autem qui innumerabilem hominum multitudinem injuste peremerant, membratim particulatimve concisisti, ut non minor fuerit concisura membrorum quam quos interim fecerant, numerus punitorum. Et quorum judicio maritis injuste peremptis multæ effectæ viduæ, multi orphani patribus occisis derelicti, quibus præter orbitatem mendicitas inferebatur et nuditas: nam addebant impietati et crudelitati quod deerat, ut eorum quos fecissent occidi, spoliarent et liberos: nunc vero ipsorum conjuges viduæ et filii orphani alienis quotidie egent panibus. Nonne videtur tibi istud testimonium in ipsis esse completum comminantis Dei et dicentis, *Viduam et orphanos non vexabitis. Quod si vexaveritis eos, et vociferantes clamaverint ad me; exaudiam vociferationem eorum, et irascar animo, et perimam vos gladio, et erunt conjuges vestræ viduæ, et filii vestri orphani (Exod. xxii, 22-24)*? O indignum nefas! o scelestum facinus! o nimia et non ferenda crudelitas! Duo sævissima et atrocissima uno perpetrantur in tempore; homicidium fit, ut rapina succedat: occiduntur mariti, occiduntur et patres, quo facilius viduæ spolientur et orphani: et ita quisque in alterius morte congaudet, quasi non sit ipse quandoque moriturus. Merito ergo Deus hujusmodi crudelitibus et impietatibus commovetur. Merito judicium suum in quibusdam etiam ante tempus ostendit. Merito vita talibus nec præsens nec futura conceditur. Quorum nos, ne sceleratos et impios in præsentem etiam Dei judicium evadere posse existimemus, admonemur exemplo.

CAPUT IV. Certo peccatorum numero completo Deum punire peccatorem. Sed hoc magis sentire nos convenit, tamdiu unumquemque Dei patientia sustentari, quamdiu nondum peccatorum suorum terminum finemque repleverit: quo consummato eum illico percuti, nec illi jam veniam ullam reservari. Esse autem certum peccatorum modum atque mensuram, Dei ipsius testimonio declaratur. Et quod unusquisque vel celerius vel tardius, prout peccatorum suorum modum expleverit, judicetur, evidentissime demonstratur, quando de Sodomorum et Gomorrhæorum interitu atque incendio, qui sua jam peccata repleverant, ad Abraham Deus loquitur, dicens: *Clamor Sodomorum et Gomorrhæorum repletus est, et peccata eorum magna vehementer repleta sunt (Gen. xviii, 20)*. De Amorrhæis vero quid dicit, qui sua nondum peccata finierant, quos post multos annos quam supra dictæ civitates crematæ sunt, constat esse deletos? *Nondum repleta sunt peccata Amorrhæorum usque adhuc (Id.*

xv, 16). Quo exemplo manifestissime instruimur et docemur, singulos secundum peccatorum suorum plenitudinem consummari, et tamdiu ut convertantur sustineri, quam diu cumulum suorum non habuerint delictorum. Nemo se, inquam, fallat, nemo se decipiat: malos non amat Deus, peccatores non amat, injustos non amat, rapaces, crudeles, impios; sed amat bonos, justos, pios, humiles, innocentes, mites: sicut scriptum est, *Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Non habitabit juxta te malignus, neque permanebunt injusti ante oculos tuos. Odisti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium (Psal. v, 5-7)*.

CAPUT V. Mors propera malis ad pœnam, bonis ad securitatem. Sed dicit aliquis¹, Quid est quod videmus bonos etiam perire cum malis? Illi non pereunt, sed evadunt, qui de malorum consortio et persecutionibus liberantur, et ad requiem transferuntur. Illi plane moriuntur et pereunt, quos de hoc mundo recedentes, majoris adhuc judicii supplicium exspectat et pœna. Vocantur enim ante tempus boni, ne diutius vexentur a noxiis: mali vero et impii tolluntur, ne bonos diutius persequantur. Justis de pressuris, tribulationibus et angustiis vocantur ad requiem: impii vero de luxuriis et opibus et deliciis rapiuntur ad pœnam. Illi enim vadunt ut judicent, isti ut judicentur: illi ut vindicentur, isti ut in eos vindicta celebretur, sicut scriptum est, *Justus autem si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit; et iterum, Vivens inter peccatores translatus est; et iterum, Placida enim erat Deo anima ejus, et ideo properavit de medio iniquitatis eripere eum; et iterum, Cum impiis iter ad mortem, illi autem sunt in pace (Sap. iv, 7, 10, 14, et iii, 3)*. Vidēs ergo hanc solutionem corporis justis et Dei cultoribus requiem esse, non pœnam: et cum dissolvuntur, liberari eos potius, quam perire. Et idcirco ipsam solutionem qui fideles sunt nec timent, nec verentur, sed venire magis desiderant et exoptant²: per quam sibi requiem intelligunt exhiberi, non pœnam. Iniqui vero et impii et suorum scelerum conscii eam merito naturali providentia pertimescunt, per quam se non nesciunt judicari. Quapropter hac ratione reddita et accepta, non oportet nos omnino peccare: præsertim cum non ignoremus peccatoribus judicium et in præsentem esse, et in futuro servari.

CAPUT VI. Indecorum est christianum nomen sibi arrogare sinere. Christianus verus quis. Nec in hoc nobis nomine tantum, quod christiani dicimur, blandiamur: sed propter hoc etiam nos judicandos credamus, si nomen nobis frustra vindicemus alienum. Aut si aliquis tam incredulus est, tam infidelis, tam pertinax, tam obstinatus, tam audax, ut quæ quandoque ventura est, Dei³ judicis iram indignationemque non metuat, vel humanam consuetudinem erubescat; et videat quam brutus, quam insipiens ille, quam stultus ab ipsis etiam gentibus judicetur, cujus tanta est vanitas tantaque dementia, ut sibi nomen adipiscatur alienum. Quis enim tam vanus et miser est, qui advocatum, cum litteras nesciat, audeat profiteri? Quis tam insanus et excors, ut profiteatur militem, qui nesciat armagestare? Nemo enim quodcumque nomen sine causa sortitur. Sutor ut dicatur, necesse est ut calcæamenta conficiat: ut vocetur quis faber aut artifex, artis peritia facit: ut negotians nuncupetur quis, carius quod vilis emerat distrahit. Hujusmodi enim exemplis agnoscimus nullum sine actu nomen, sed omne ex actu nomen. Tu ergo quomodo christianus diceris, in quo nullus christiani actus? Christianus justitiæ, bonitatis, integritatis, patientiæ, castitatis, prudentiæ, humilitatis⁴, humanitatis, innocentiae, pietatis est nomen: et tu illud tibi quomodo defendis et vin-

¹ Er. Lugd. et Lov., sed dicet aliquis. M.

² Tres Mss., exspectant.

³ Abest vox, Dei, a Mss.

⁴ Deest in Mss. vox, humilitatis.

¹ Pro, spectavit.

dicat, cui de tam plurimis rebus nec pauca subsistunt? Christianus ille est, qui non nomine tantum, sed opere est: ille qui Christum in omnibus imitatur et sequitur; qui sanctus, innocens, incontaminatus, intactus est: cuius in pectore malitia non habet locum, cuius in pectore sola pietas consistit et bonitas, qui neminem novit nocere vel lædere, sed omnibus opem ferre. Christianus ille est, qui exemplo Christi nec inimicos novit odire, sed magis adversantibus sibi benefacere, et pro persecutoribus suis et hostibus exorare. Nam et quisquis aliquem lædere aut nocere paratus est, illè mentitur se esse christianum. Christianus est, qui potest justa voce dicere, Neminem nocui hominum, justè vixi cum omnibus.

CAPUT VII. *Deus semper justitia placatus fuit et injustitia offensus. Enoch ad immortalitatem raptus.* Sed ne me ex sensu proprio loqui quis arbitretur aut credat; aut eum putet se facile posse contemnere, quod sua potius voluntate quam Legis auctoritate loquatur: jam nunc ipsius Legis, cujus præceptis nobis vitæ aditus aperitur, tam veteris quam novæ incipiam exempla proferre, et ostendere quid Deus ab initio status mundi humano generi observare præceperit, in quo semper placatus fuerit vel offensus. Legi enim post Adam, qui a Deo primus formatus est (*Gen. i, 27*), de cujus causa nunc dicendum non est, in exordio mundi Cain et Abel fratres fuisse germanos: e quibus unus Deo placuit, eo quod innocens esset et justus: alter vero, quia injustus et nocens, Deo placere non potuit (*Id. iv*). Deinde interveniente tempore, Enoch satis justum fuisse Scriptura designat: cui tantum justitia contulit, ut nec præsentem mortem sciret, sed et ad immortalitatem de medio omnium mortalium singulariter raperetur (*Id. v, 22-24*). Cujus monstratur exemplo, unum Deo justum plurimis peccatoribus chariorem. Noe quoque et ille justus, cui justitiæ meritum quid præstiterit, novimus; ut ipsi cum suis tantum vita daretur, per diluviū toto mundo damnato (*Id. vi-viii*). Abraham quid per fidei et justitiæ meritum consecutus sit, Scriptura testatur; ut illo in tempore solus amicus Dei esset in terris, qui solus fuerat justus inventus (*Id. xv, 5, 6*). Loth vero ut pereuntibus cunctis de Sodomitarum liberaretur incendio, quid aliud quam justitiæ meritum fuit (*Id. xix, 12-29*)? Longum est nos ire per singulos, et omnium merita recensere.

CAPUT VIII. *Israelitas ideo multis miseriis afflixit Deus, ut ad opera pietatis instrueret. Legis consummator.* Populum Judaicum, quem ad se Deus primum ex semine Abraham præ cæteris gentibus pertinere optavit, quomodo erudierit, quid eum, ut sibi placeret, facere, quid observare præceperit, scire nos convenit. Primo in loco quod derelicta regione in qua habitare semper optaverat, patriaque deserta, in alienam provinciam, hoc est, in Ægyptum migrare fecit, non sine causa, nec sine Dei providentia factum esse reor. Sed hanc fuisse putō rationem: quia Deus populum suum elegerat, misericordiæ, pietatis, justitiæ, cæterisque bonis operibus cupiens erudire, voluit eum in extera patria pro tempore esse peregrinum et captivum, ut captivitatis et peregrinationis miseriam disceret et laboris: quo facilius postmodum misereri peregrinantibus et laborantibus nosset, si ipse ante peregrinationis miseras didicisset. Nemo enim peregrino tam libenter miseretur, et advenæ, nisi qui peregrinationis exitus novit. Nemo sic hospitem et sine tecto, suo introducit hospitio, nisi ut qui ante indiguit alieno. Nemo ita esurientem cibis, nemo sic sitientem potat, nisi ut qui sitim esuriemque perpessus est. Nemo tam facile nudum suis operit vestimentis, quam qui nuditatis et frigoris novit injuriam. Nemo sic tribulanti et

misero et laboranti succurrit, nisi ut qui tribulationum et miseriarum casus expertus est et laborum. Merito ergo Deus misericordiæ et pietatis magister, qui legem postmodum erat editurus, per quam populo suo misericordiæ et pietatis omniumque bonorum operum præcepta traditurus, voluit eum prius omnes pressuras et tribulationes et angustias in terra perpeti aliena, quo facilius postea posset talia patientium misereri, et suis obtemperare mandatis. Ut putes eum bonum fuisse agricolam, qui priusquam semen mittat, diu terram aratris et rastris domat, ne quod illi crediturus est semen pereat: ita et Deus populum suum diu ante macerat et domat, quam ei salutarium mandatorum semen impartiat. Denique ut ob hanc causam hæc eum pertulisse evidentius clareat, ipsius Domini intueamur mandata, dicentis, *Advenam non vexabitis, nec tribulabitis eum; fuistis etenim et vos advenæ in terra Ægypti* (*Exod. xxii, 21*). Et iterum legimus, *Deus magnus, qui non accipit personam, sed nec accipit munera, faciens judicium proselyto, orphano et viduæ. Dare panem et vestimentum dilige; quia et ipse fuisti in terra Ægypti* (*Deut. x, 17-19*). Et alibi dicit, *Si autem messus fueris messem in agro tuo, et oblivisceris manuum, non reverteris accipere illam: proselyto et orphano et viduæ erit; ut benedicat te Deus in operibus manuum tuarum, et memor eris quia famulus eras in terra Ægypti, ego ideo præcipio tibi verbum hoc* (*Id. xxiv, 19, 24*). Unde facile pervidetur atque dignoscitur, eum populum ob hanc causam cunctis afflictum fuisse miseriis, ut misereri alteri suo doceretur exemplo: sicut scriptum est, *Docuisti enim populum tuum per talia opera, quoniam oportet justos esse et humanos* (*Sap. xii, 19*). Qualē populum suum esse velit, late, ut arbitror, patet: et quibus possit operibus promereri, plurimis probatur exemplis.

Sed ne ad manifestandam ejus voluntatem parum videatur esse quod diximus, Legis etiā et Prophetarum præcepta jungamus: et quid Deo placeat semperque placuerit, et quid crebrius fieri et observari præceperit, tam veteris quam novæ Legis testimoniis comprobemus: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua, et ex totis viribus tuis, et diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Legis et Prophetarum præcipuum esse mandatum, Domini et Salvatoris nostri testimoniō comprobatur, dicentis; *In his duobus mandatis tota Lex pendet et Prophetæ* (*Deut. vi, 5; Levit. xix, 18; Matth. xxii, 40*). Quod rescindi non potest, nec mutari, in duobus istis mandatis omne tam Legis quam Prophetarum constare præceptum, et illum Legem implese qui hæc potuerit implere: nihil enim aliud in lege veteri queri, quam ut Deum et proximum diligas. Et vere ille Legis consummator et factor est, qui nec in Deum, nec in proximum peccat.

CAPUT IX. *Deum quis diligat. Qualem deceat esse populum Dei.* Sed quid Deum, quid proximum sit diligere, præterire minime ac dissimulare debeo. Deum diligit, qui suis in omnibus mandatis obtemperat. Deum diligit, qui leges ejus et præcepta custodit. Deum diligit, qui ut ille sanctus est, et ipse se sanctificat: sicut scriptum est, *Sancti estote, quoniam et ego sanctus sum Dominus Deus vester* (*Levit. xix, 2*). Deum diligit, qui et illud prophetæ dicentis implet eloquium, *Qui diligitis Dominum, odite malum* (*Psal. xcvi, 10*). Deum diligit, qui non alia quam cælestia cogitat et divina. Deus enim non nisi sanctitatis et justitiæ et pietatis amator est: et ille Deum diligit, quid non aliud quam quod Deus amare videtur, operatur. Quid sit enim Deum diligere, Domini et Salvatoris doctrina declarat, dicentis, *Qui audit verba mea, et facit ea, illè est qui diligit me* (*Joan. xiv, 21*). Si igitur ille Deum diligit, qui quod Deus præ-

¹ Sic potiores Mss. At editi, *statim*.

² Abest a potioribus Mss., *migrare*: pro quo, in sorbon., *ire*; apud Holsten., *iter*.

¹ Alias, *manipulum*; renuentibus Mss.

² Plerique Mss., *quam novæ incipiam exempla proferre: Diliges, etc.*

cipit, facit; qui non facit, iste non diligit. Omnis vero qui non diligit, odit. Unde clarum atque manifestum est, ab eis Deum odiri, qui sua mandata non servant: de quibus per prophetam dixisse puto, *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi* (Psal. cxxxviii, 21, 22). Odit propheta justos peccatores, adulteros, et injustos, et Dei mandata spernentes; sicut alio in loco dicit, *Vidi pravaricantes pactum, et tabescebam. Et iterum, Iniquos odio habui, et legem tuam dilexi* (Psal. cxviii, 158, 115). Vide ergo quam justus, quam integri esse debeamus et sancti: quibus præterquam male conversari non licet, sed nec male conversantes agnoscere. Hoc et beatus Apostolus evidenter ostendit, qui nec panes cum peccatoribus frangi præcepit, dicens: *Si quis frater cognominatur inter vos fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum ejusmodi nec cibum sumere* (I Cor. v, 11).

Sanctum esse populum suum Deus voluit, et ab omni contagione injustitiæ et iniquitatis alienum. Talem cum esse voluit, tam justum, tam piæ, tam purum, tam immaculatum, tam simplicem, ut nihil quod in eo gentes redarguerint invenirent, sed quod admirarentur, et dicerent: *Beata gens cujus est Dominus Deus ejus, populus quem elegit in hereditatem sibi* (Psal. xxxii, 12). Tales convenit esse Dei cultores et servos mansuetos, graves, prudentes, pios, irreprehensibiles, intactos, immaculatos; ut quisquis eos viderit, stupeat et admiretur, et dicat, *Vere hi homines Dei sunt, quorum talis est conversatio. Ita se homo Dei exhibere debet et agere, ut nemo sit qui cum non velit videre, qui non audire desideret; nemo non, cum viderit, Dei esse filium credat: ut vere in eo propheticum illud impleatur, Fauces ejus dulcedinis, et totus desiderium* (Cant. v, 16). Nam si se talem exhibeat christianus, si se talem exhibeat Dei servus, ut his qui dæmoniis idolisque deserviunt, conversando efficiatur æqualis: incipiet per eum Deus blasphemari, et dici, *O christianum Dei servum, cujus tam mali actus, tam turpis opera, tam nequam est conversatio; cujus vita tam impia, tam scelestæ, tam luxuriosa, tam sordida. Et erit illius prophetiæ reus, Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes* (Isai. lii, 5; Rom. ii, 24). Sed vix illis per quos nomen Domini fuerit blasphematum. Deus enim a nobis nihil magis desiderat et requirit, quam ut per actus nostros nomen suum magnificetur ab omnibus: sicut scriptum est, *Sacrificium sacrificium laudis* (Psal. xlix, 14). Hoc est enim sacrificium quod Deus super omnes hostias quærit et diligit, ut per justitiæ nostræ opera nomen suum ubique laudetur, et Deus verus esse servorum suorum actu et opere comprobetur. Illi vero Deum diligunt, qui non aliud quam unde nomen ejus glorificetur, exercent.

CAPUT X. Proximi dilectio. Et nocere cavet, et benefacere curat. Innocentiæ commendatio. Quomodo Deus diligi debeat, ut potuimus diximus: nunc vero quid sit proximum tanquam se ipsum diligere, ut possumus explicemus; quanquam ipsius causæ expositio alio in loco breviter disseratur, cum dicitur, *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris* (Tob. iv, 16). Dominus quoque et Salvator noster dicit, *Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, ita et vos facite illis similiter* (Matth. vii, 12). Nemo est enim qui sibi malum optet ab aliquo fieri. Ille ergo proximum suum tanquam se ipsum diligit, qui ei non mali aliquid, quia nec sibi, vult fieri; sed si quid boni, prout ipse ab omnibus percipere optat et consequi, libenter imperat: quia non hoc solum a christiano quæritur, ut

malo careat, sed ut exerceat bonum: qui etiamsi nihil mali fecerit nec boni, tamen ad æternæ vitæ præmium non admittitur, sed gehennæ ignibus mancipatur: sicut in Evangelio Dominum dixisse legimus de iis qui nihil mali faciunt, nec boni tamen aliquid operantur: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, quem præparavit Pater meus diabolo et angelis ejus*. *Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi bibere; hospes fui, et non suscepistis me; nudus, et non vestistis me; infirmus, et non visitastis me; in carcere, et non venistis ad me* (Matth. xxv, 41-43). Non quia malum gesserunt; sed quia bonum non fecerunt, condemnantur. Ex hoc enim quisque prudens et sapiens recognoscat, quam spem illi habere possint qui versantur in malis, quando etiam illis vita negatur qui mali nihil fecerunt, nisi etiam aliquid gesserint boni. Neque enim Deus hoc tantum quærit a nobis, ut mali non simus, sed ut efficiamur boni. Ex malis enim operibus vocantur mali: ita e contrario ex bonis appellantur boni. Et duo sunt quibus boni servire videntur et mali: bonus Deus, cui omnes bene conversantes deserviunt; diabolus autem malus, cujus quisquis qui malè operatur, est famulus. Non enim a nobis hoc solum poscitur, ut non vivendo male servi esse diaboli desinamus, sed vivendo bene Deo servire videamur. Nam quisquis qui nec malum videtur operari nec bonum, cujus servus videatur esse ignoro: vel quomodo vitam a Deo poterit sperare perpetuam, quam bene faciendo non meruit. Nemo, inquam, sensu proprio se decipiat et illudat, nemo se vana existimatione seducat. Quisquis bonus non fuerit, vitam non habet. Quisquis justitiæ et misericordiæ opera non fecerit, non potest regnare cum Christo. Quisquis non fuerit humanus, pius, hospitalis, benignus, clemens, gehennæ non evadet incendium. Deus malos non amat, non diligit peccatores. Quisquis malum fecerit, inimicus est Dei. Quisquis sine dolo non fuerit, partem non potest habere cum Christo. Nihil enim amplius est christiano quærendum, nihil desiderandum magis, nihilque plus totis viribus intendendum, quam ut malitiam suo excludat ex corde, quam ut nequitiam intra pectoris sui conscientiam non admittat, quam ut bonitatem teneat, justitiam servet, puritatem mentis custodiat. Esto innocens, si vis cum Deo vivere. Esto simplex, si vis regnare cum Christo. Quid tibi prodest malitia, quæ in mortem trahit? quid nequitia, quæ prohibet regnare cum Christo, quæ se habentem exterminat? sicut scriptum est, *Anima enim nequam disperdet qui se habet* (Eccli. vi, 4). Si vis vivere, audi prophetam quid loquitur: si regnum Christi diligis, audi quomodo illud merearis adipisci: *Quis est, inquit, homo qui vult vitam, et cupit videre dies bonos? Cohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum. Diverte a malo, et fac bonum; inquire pacem, et sequere eam* (Psal. xxxiii, 15-15). Hujusmodi enim homines Deus honorat et diligit, qui malum nesciunt, qui mentiri non norunt, quorum dolum labia non loquuntur, in quibus non nisi bonitas videtur et puritas.

Innocentiæ est quæ nos commendat Deo: simplicitas est quæ facit regnare cum Christo. Quomodo Deus non nisi innocentes diligit, et sibi velit esse conjunctos, testimoniis plurimis declaratur, sicut in Psalmis scriptum est, *Innocentes et recti adhæserunt mihi* (Psal. xxiv, 21). Et alibi mandatur et dicitur, *Custodi innocentiam, et vide æquitatem, quoniam sunt reliquæ homini pacifico* (Psal. xxxvi, 37). Quantum innocentie homini præstet et conferat, etiamsi sero servetur, prophetæ David testimonio comprobatur, qui cum graviter ante peccasset, postea judicari se non timet, ex quo innocentiam nosse cœpit, sicut ipse dicit: *Judica me, Deus, quoniam ego in innocentia mea in-*

¹ Er. Lugd. Ven. Lov.: *Fauces plenæ dulcedinis, et totus desiderabilis.* M.

² Er. Lugd. Ven. Lov., *tam turpia opera.* M.

³ Sic Mss. *Alias, sacrificium laudis honorificavit me.*

⁴ Holsten., hic et infra, cap. 15, *quem paravit pater vester diabolus et angeli ejus.*

⁵ Holsten., et Mss., *erudiri.*

⁶ In iisdem, *inquit.*

gressus sum (Psal. xv, 4). Sciebat igitur sibi jam non metuendum esse iudicium, quia innocentiam vel sero cognoverat. Et alio in loco dicit, *Me autem propter innocentiam suscepisti* (Psal. xl, 15). Suscepit postmodum propter innocentiam Deus, quem propter malitiam ante repulerat. Innocentes vero nec confundi coram Deo posse, manifestum est, cum dicitur, *Quanto tempore innocentes custodierint justitiam, non confundentur* (Prov. xiii, 6). Nihil enim Deo dignius, nihil charius esse potest, quam ut innocentia tota observatione teneatur. Licet quis in aliis operibus devotus appareat, si illam non habuerit, sibi frustra blanditur de sua devotione. Si illam Judæis etiam sub veteri Lege degentibus, quando adhuc illis inimicum licebat odire, observare præceptum est; quid te nunc agere convenit christianum, qui inimicum tuum juberis amare? Quando enim innocens non eris? vel cui esse poteris malus, qui inimicis præciperis esse bonus (Matth. v, 44)? Sed tu forsitan et proximum odis, cui nec externum odisse conceditur: et fratrem persequeris, qui amare præciperis inimicum: et christianum te esse credis, qui nec Novi nec Veteris Testamenti præcepta custodis? Sed ne sine causa te christianum æstimes, et de solo tibi nomine blandiaris; qualem te esse oporteat, Apostolum audi dicentem, *Qui furabatur, jam non furetur: magis autem laboret operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. Omnis sermo malus de ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo et ira et indignatio et clamor et blasphemia auferatur a vobis cum omni malitia. Estote autem invicem benigni et misericordes: donantes invicem, sicut et Deus in Christo donavit vobis. Estote autem imitatores Dei¹, sicut filii charissimi; et ambulate in dilectione, sicut et Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis. Impudicitia autem et omnis immunditia et avaritia nec nominetur inter vos, sicut decet sanctos; aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas; quæ ad rem non pertinet, sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote, quod omnis impudicus aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non erit hæres in regno Christi et Dei* (Ephes. iv, 28-v, 5). Ille se merito christianum iudicet, qui hæc præcepta custodit, qui sanctus, humilis, et pudicus, et justus est, qui in misericordiae et justitiae operibus conversatur.

CAPUT XI. *Quorum preces Deus non exaudiat. Justus esse debet qui orat.* Nam tu illum christianum putas, in quo nullus christianitatis est actus, in quo conversatio nulla justitiae est, sed nequitia, impietas et scelus? Illum christianum putas, qui opprimit miserum, qui pauperem gravat, qui res concupiscit alienas, qui ut se divitem faciat, plures efficit indigentes, qui lucris gaudet injustis, qui de alienis lacrymis cibum capit, qui miserorum ditatur interitu, cujus os assidue mendacio violatur, cujus labia non nisi indigna et obscena et scelestas loquuntur et turpia, cui cum jubeatur distribuere sua, invadit aliena? Et ad ecclesiam talis audenter accedit, et temere et importune expandit impias manus, illicito raptu et insontium cruore violatas: et ore illo polluto atque sacrilego, quo fuerat paulo ante aut falsa locutus aut turpia, preces ad Dominum, quasi nihil sibi mali conscius fundit. Quid agis impudens et miser? Quid te majorum peccatorum onere gravas? Quid Deo præter contemptum injuriam irrogas? Quid ad provocandam celerius ejus iram, in testimonium poenæ tuæ scele-ratas ad Deum porrigis manus, ad quas ille non respicit, qui non nisi sanctas et immaculatas sibi jussit offerri? Quid ore illo Deum rogas, quo paulo ante locutus es male: cujus quamvis multiplicentur, abominatur preces, sicut scriptum est: *Cum extenderitis*

manus vestras, avertam faciem meam a vobis; et si multiplicaveritis preces, non exaudiam: manus enim vestrae sanguine plenae sunt. Lavamini, mundi estote, auferite nequitias ab animis vestris (Isai i, 15, 16). Bene sibi ille conscius esse debet et certus, et suæ innocentiae fidus, qui ad Deum manus extendit et porrigit, cum Apostolus dicat, *Volo autem viros orare in omni loco, levantes puras manus* (I Tim. ii, 8). (a) Illē autem ad Deum merito extollit manus, ille preces bona conscientia fundit, qui potest dicere, Tu nosti, Domine, quam sanctæ, quam innocentes, quam puræ sint ab omni fraude et injuria et rapina, quas ad te expando, manus; quam justa, quam immaculata labia et ab omni mendacio libera, quibus tibi, ut mihi misereris, preces fundo. Talis enim cito meretur audiri, et antequam penitus preces fundat¹, potest impetrare quod postulat.

CAPUT XII. *Eleemosynæ de lucris injustis.* Scio enim esse quos ita nequitiae et avaritiae profunda caligo cæcavit, ut cum illis prospere cesserit quod aut pauperem per potentiam vincerint, aut innocentem testimoniis falsis obruerint, aut infirmum virtute superaverint, aut furtum fecerint, aut rapinam; Deo gratias agant, quo opitulante talia perpetrasse se credunt, et tam iniquum Deum iudicent, ut putent cum scelerum suorum fuisse participem. Stulti et miseri usque adeo suis iniquitatibus excæcati, ut non intelligant Deo non posse placere quod prohibet: et quasi unum crimen satis non sit, nisi adhuc male sentiendo de Deo adjiciatur et aliud. Alii vero hoc se justificari existimant, quod de substantia pauperum exiguam eleemosynam faciunt; et de eo quod plurimis abstulerunt, uni quiddam minimum largiuntur. Cibatur unus unde plures esuriunt, et a multorum spoliis vix pauci teguntur. Non talem eleemosynam Deus quærit, nec vult pietatem uni de alterius crudelitate præstari. Melius est enim te non facere eleemosynam, quam unde paucos legis, inde plurimos facias denudare; et ut unum vestias, plures spoliare vestitos. Illam eleemosynam Deus comprobatur, quæ de justis laboribus ministratur, sicut scriptum est: *Honora Deum de tuis justis laboribus, et deliba ei de tuæ justitiæ fructibus* (Prov. iii, 9). Nam illam abominatur et reprobatur, quæ de lacrymis præstatur alienis. Quid enim prodest, si te benedicat unus, unde plurimi maledicunt? Vel quid confert tibi illa eleemosyna, quæ de substantia præstatur alterius? Revera timendum est, quod Deus non habeat unde pauperes suos pascas, nisi tu aliena diripias?

CAPUT XIII. *Fidem sine operibus non prodesse.* Apostoli locus pro fide sine operibus allatus, explicatur. Alius ejusdem loci. *Fidem non sufficere.* Alios autem novi, quos ita insipientiae et imprudentiae tenebrosa ignorantia fallit ac decipit, ut fidem quam habere se simulant, sine justitiae operibus apud Deum sibi censeant profuturam: et hoc erroris genere sine metu crimina nefanda committunt, dum credunt Deum non criminum, sed perfidiae tantum ultorem. Et ejusmodi non solum se ipsos perisse contenti sunt, sed et alios in quibus nullum divinæ scientiae lumen est, suis nituntur laqueis implicare. Et impletur in illis Salvatoris nostri sententia dicentis, *Cæcus si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt* (Matth. xv, 14): Nam si nullum crimen, sed sola perfidia condemnatur; ergo securi peccamus et liberi. Et sine causa dedit Deus mandata justitiae, si sola sine justitiae opera² fides prodest. Unde hic tam impius, tam scelestus, tam perfidus ignorantiae error obrepserit, scire non possumus; nisi forte ex illis qui hoc exemplo in Lege veteri populū seducebant, et secum æternæ morti et perpetuo tradebant interitui, de

¹ Pro his, nempe a verbo, *Talis*, usque ad verbum, *fundat*, unica in Mss. vox est, *iste*; et apud Holsten., *is*.

² Er. Lugd. Ven. Lov., *operibus*. M.

(a) Ipsa Pelagii verba apud Hieron. sub finem dial. 5.

¹ Mss. excepto Michael., *mei*.

quibus scriptum est, *Nolite audire sermones prophetarum, qui prophetant vobis; quoniam vani sunt ipsi, et visiones a corde suo loquuntur, et non ab ore Domini. Dicunt enim his qui repellunt verba Domini, Pax erit vobis; et omnibus qui vadunt in voluntatibus suis, omni qui vadit in errore cordis sui dicunt, Non venient super te mala (Jerem. xxiii, 16, 17). Multa quidem nobis, imo totius Legis testimonia aderant, quibus tam perniciosum errorem destruere ac sepelire poteramus: sed ne legentem diutius fatigemus, sufficiant pauca de plurimis. Respondeat mihi ille cujus talis est sensus: Adam a Deo factus est homo primus in primo statu mundi¹, perfidiæ an peccati causa damnatus est (Gen. iii, 17)? In quo nihil fuisse incredulitatis invenio præter solam inobedientiam, cujus causa ille damnatus est, et omnes suo damnantur exemplo. Cain quoque non perfidiæ causa, sed quia fratrem interemerat, condemnatus est (Id. iv, 11). Quid plura? Universus hic mundus ut diluvio interiret, non perfidiæ causam, sed criminum lego fuisse (Id. vi, 13). Sodoma et Gomorraha ut repentino cremarentur incendio, nullam causam incredulitatis invenio, nisi peccatorum et scelerum (Id. xviii, 20): quod Scriptura evidentissime demonstrat, et dicit, *Homines Sodomitæ mali et peccatores erant in conspectu Dei valde (Id. xiii, 13)*. Populus ille Judaicus ut tam frequenter interire² videretur et corripri, nonne peccatorum causa præstabat?*

Sed dicit aliquis³, Veteris Legis testimonia tantum non accipio, nisi mihi et Novi Testamenti exempla protuleris. Accipe Ananiam et Saphiram, quos apostolica sententia non perfidiæ crimine, sed furti et mendacii causa damnavit (Act. v, 4, 9). Forsitan diciturus es mihi, Quid ergo Apostolus dicit, *Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis (Rom. iii, 28)*? Ipsum qui hoc dicit, lego hominem absentem etiam condemnasse, quia uxorem patris acceperit (I Cor. v, 1). Intelligenda Scriptura, quæ scientibus convenire videtur in omnibus, et non nisi solis a quibus minime intelligitur discrepare. *Justificari hominem Apostolus per fidem sine operibus legis dicit; sed non sine illis operibus, de quibus alterum apostolum audio dicentem, Fides sine operibus mortua est (Jacobi ii, 20)*. Paulus enim apostolus de operibus Legis locutus est, hoc est, de circumcissione carnali, et neomenia, et sabbato, et hujusmodi cæteris, quæ Lex fieri ante præceperat, et jam Christi tempore non erant necessaria; iste vero de operibus justitiæ loquitur, quæ qui non fecerit mortuus est, quamvis se simulet esse fidelem.

Sed dicit quis⁴ illud Apostoli, dicentis, *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (Rom. x, 10)*. Stulte, hoc Baptismi impletur in tempore: quo ut baptizetur quis, sola confessio desideratur et fides. Nam quid tibi ipsius Baptismi lavacrum prodest, si sola sine justitia fides quaeritur? Baptismo enim peccata ablui fides omnium tenet. Si deinceps peccandum est, abluisse quid prodest? Audi quid dicat Dominus homini semel sanato: *Ecce sanus factus es: jam noli⁵ peccare, ne quid tibi deterius eveniat (Joan. v, 14)*. Hoc et beatus Petrus apostolus manifestissime docet, ei deterius aliquid, qui post agnitam justitiæ viam peccaverit, evenire, cum dicit: *Si enim refugientes coinquinationes mundi, in cognitione Domini nostri et Salvatoris Jesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis, non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo quod illis traditum est sancto mandato. Contingit enim eis illud-veri proverbii, Canis reversus ad suum*

¹ Sic Mss. At editi, *statim in principio mundi*.

² Mss. plerique, *tam crebro interiret, nonne videretur*, etc.

³ Er. Lugd. Ven. Lov., *sed dicet aliquis*. M.

⁴ Er. Lugd. Ven. Lov., *sed dicet aliquis*. M.

⁵ Mss. nonnulli, *ulterius noli*.

vomitum; et, *Sus lota in volutabro luti (II Petr. ii, 20-22)*. Hoc et beatus apostolus Paulus testatur et loquitur, hominem post Baptismi sanctificationem pristino errore peccantem non sine ingenti poenitentia conservari, dicens: *Impossibile est enim eos qui, postquam semel illuminati sunt, gustaverunt etiam donum cælestis, et participes sunt facti Spiritus sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum virtutesque sæculi venturi, et prolapsi sunt, renovari rursus ad poenitentiam; rursus crucifigentes sibi metipsis Filium Dei, et ostentui habentes (Hebr. vi, 4-6)*.

Quemdam ad Salvatorem accessisse, et quid faciendo vitam æternam perciperet interrogasse, evangelista testatur: cui ita a Domino responsum est, *Si vis vitam habere, serva mandata (Matth. xix, 17)*. Non dixit, serva tantum fidem: Nam si sola fides quaeritur, superfluc jubentur mandata servari. Sed absit ut ego Dominum meum aliquid dicam præcepisse superfluum. Sed dicunt hoc illi, qui peccando jam filii perditionis effecti sunt; et hoc tantum solatium se habere credunt, si alios secum potuerint morti perpetuæ mancipare. Nam si Deus peccatorem non punit; ubi est illud propheticum, *Si justus via salvus erit, peccator et impius ubi pariebunt (Prov. xi, 31; I Petr. iv, 18)*; et alibi, *Quia peccatores peribunt (Psal. xxxvi, 20)*? et iterum, *Deficiant peccatores a terra et iniqui, ita ut non sint (Psal. ciii, 35)*; et iterum, *Sicut deficit fumus, deficiant; sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei (Psal. lxxvii, 3)*? Nullum hic tantum incredulum et infidelem, sed peccatores audio condemnari. Et Salvatorem nostrum quodam loco dixisse lego, *Non omnes qui dicunt mihi, Domine, Domine, intrabunt in regnum cælorum; sed qui faciunt voluntatem Patris mei, qui in cælis est (Matth. vii, 21)*. Utique isti Christum credebant, qui eum etiam Dominum nuncupabant: nec idcirco illis cælestis regni janua panditur, quia illum ore, quem factis abnuunt, confitentur. Negari autem Deum factis non minus quam verbis, Apostolus dicit, *Deum confitentur se nosse, factis autem negant (Tit. i, 16)*. Et Dominus in Evangelio: *Multi mihi dicent in illa die, Domine, Domine, nonne in nomine tuo ejecimus demonia, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et dicam illis, Nunquam vos cognovi. Discédite a me, omnes qui operamini iniquitatem (Matth. vii, 22)*. Usque adeo isti credidisse dicuntur, ut in nomine Domini virtutes etiam operarentur: nec tamen eis proderit fides, quia justitiæ opera non fecerunt. Itaque si sola fides prodest, cur illi cum angelis satanæ in perpetuum gehennæ ignibus mancipantur, qui non perfidiæ causa, sed quia boni nihil fecerant, judicantur: sicut scriptum est, *Et dicet eis Rex qui a sinistris sunt, Discédite a me, maledicti, in gehennam æternam, quam paravit Pater meus diabolo et angelis ejus. Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare, etc. (Id. xxv, 41, 42)*. Non dixit utique, quia non credidistis mihi: unde intelligi datur, eos non incredulitatis causa, sed propter honorum operum sterilitatem esse damnandos.

CAPUT XIV. *Quis sit vere christianus*. Nemo igitur alterum decipiat, nemo seducat: nisi qui justus fuerit, vitam non habet¹: nisi quis in omnibus Christi mandata servaverit, partem non potest habere cum illo: nisi quis terrena despexerit, divina non capiet: nisi humana contempserit, non potest possidere cælestia. Nec quisquam se christianum judicet, nisi qui Christi et doctrinam sequitur et imitatur exemplum. Sed tu illum christianum putas, cujus nunquam pane ullus saturatur esuriens, cujus potu nullus reficitur sitiens, cujus mensam nemo cognoscit, sub cujus tecto nec advena nec peregrinus aliquando succedit, cujus nemo nudus tegitur vestimentis, cujus pauper nullus fovetur auxilio, cujus bonum nemo sentit, cujus misericordiam nemo cognoscit, qui in nullo

¹ Er. Lugd. Ven. Lov., *nisi qui justus fuerit, vitam (vita) non habebit*. M.

imitatur bonos, sed irridet potius et subsannat, et pauperes persequi non cessat? Absit hoc a mentibus Christianorum omnium, absit ut hujusmodi christianus dicatur, absit ut Dei filius possit appellari qui talis est. Christianus ille est, qui Christi viam sequitur, qui Christum in omnibus imitatur: sicut scriptum est, *Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulavit et ipse ambulare* (I Joan. II, 6). Christianus est, qui omnibus misericordiam facit, qui omnino non movetur injuria, qui opprimi pauperem se presentem non patitur, qui miseris subvenit, qui indigentibus succurrit, qui cum merentibus meret, qui dolorem alterius quasi proprium sentit, qui ad fletum fletibus provocatur alienis, cujus omnium communis est domus, cujus janua nemini clauditur, cujus mensam pauper nullus ignorat, cujus cibus cunctis offertur, cujus bonum omnes norunt, et nemo sentit injuriam; qui Deo die noctuque deservit, qui ejus precepta indesinenter meditatatur et cogitat; qui pauper mundo efficitur, ut Deo locuples fiat; qui inter homines habetur inglorius, ut coram Deo et Angelis gloriosus appareat; qui in corde suo nihil videtur habere simulatum vel fictum, cujus simplex et immaculata est anima, cujus conscientia fidelis et pura est: cujus tota in Deo mens, cujus omnis spes in Christo est; qui coelestia potius quam terrena desiderat, qui humana spernit, ut possit habere divina. Nam his qui hoc saeculum diligunt, et qui in presenti tempore gloriantur et complacent, audi quid dicitur: *Nescitis quia amicitia hujus mundi inimica est Deo? Et quicumque voluerit esse amicus hujus saeculi, inimicus Dei constituitur.* (Jacobi IV, 4).

CAPUT XV. *Viduarum triplex genus. Qualis Christi vidua debeat esse.* Hæc tibi, soror dilectissima, quid christianum agere conveniat, prout potui, explicavi. Si ergo omnes generaliter qui Christiani nuncupantur, esse tales oportet; nunc tuæ prudentiæ est aestimare, qualem tu te viduam debeas exhibere, quam cunctis bene conversantibus esse oportet exemplum. Tria autem esse viduarum genera non ignorare te credo. Unum quod perfectissimum est, coelesti premio destinatum: quod, ritu illius de Evangelio viduæ, Deo orationibus et jejuniis die noctuque deservit (Luc. II, 57). Aliud vero, quod filiorum curam habere dicitur et domus, non tanto dignum, nec tamen peccatis obnoxium. Tertium autem genus est in epulis et deliciis, quod æternæ morti servatur et poenæ. Sicut scriptum est, *Viduas honora, quæ veræ viduæ sunt.* Istæ sunt primæ, quæ dicuntur et veræ, et quæ jubentur a tanto sacerdote, hoc est, a Timotheo honorari. Secundæ sunt, quibus jam haberi non jubetur honor, nec tamen vita negatur: de quibus dicitur, *Quæ autem filios habent aut nepotes, discant primum domum suam pie tractare, et paræm gratiam reddere parentibus.* Illæ vero tertiæ sunt, de quibus scriptum

in plerisque Mss., bene.

est, *Vidua autem quæ in deliciis est, vivens mortua est* (I Tim. V, 3, 4, 6). Unde intelligi datur, non omnes viduas esse æquales; nec eas Deo placere, quæ corpore tantum viduæ videntur esse, non opere.

Qualis autem Christi vidua debeat esse, Apostolus dicit: *Quæ autem vere vidua est, sperat in Domino, et instat orationibus die ac nocte.* Nec illud præterire te volo, quod quando veras viduas Apostolus nominat, esse demonstrat et falsas, hoc est, actu, mente, conversatione, non corpore. Et alibi viduæ veræ et electæ actum conversationemque describit idem apostolus dicens, *Vidua eligatur quæ fuerit in operibus bonis testimonium habens. Si filios educavit, quod subintelligitur, Deo; si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus ministravit, si omne opus bonum subsecuta est* (Ibid. 5, 10). Hanc esse veram viduam judicavit, cujus talia sunt opera. Illa vero quomodo se Christi viduam dicit, quæ nihil tale aliquando operata est? Sed sunt aliquæ divites, nobiles et potentes, quibus forsitan videtur indignum, ut aut filios Deo, et non saeculo educent, aut hospitio recipient advenam, aut sanctorum pedes laboriosos, lutulentos et horridos lavent, et delicatis et nitidis manibus tangant, (a) Sed nec dignæ erunt tales in futuro tempore sanctorum esse consortes, quos ita in presenti spreverant; nec partem habere poterunt cum Christo, quem suscipere noluerunt, et cujus plantas suis contrectare manibus horruerunt: quia Christum spernit, quicumque ejus famulos spernit; sicut ipse dicit, *Qui vos spernit, me spernit* (Luc. X, 16). Mariæ, unde Christi pedes lavaret, lacrymæ abundarunt: nostri autem temporis feminis unde peregrinorum pedes lavent ipsa deficit aqua. Tu ergo, sanctissima et prudentissima femina, ne velis imitari hujusmodi, quæ cum audenter malefecerint, benefacere erubescunt; et confunduntur juste vivere, quæ non sunt peccare confusæ, et quæ se morti ultro obtulerunt, nec invitatae revertuntur ad vitam: quæ hominum magis risus subsannationes et fabulas quam Dei iudicium pertimescunt, et quibus charius est miseris hominibus placere quam Christo. Sed esto talis, qualem te Dominus esse præcepit, qualem Apostolus jubet exhiberi et Christi vidua, esto sancta, humilis et quieta: misericordiae et justitiæ opera indesinenter exerce. Et quisque te in opprobrium habeat, quisque subsannet et irrideat: tu tantum Deo placeas, et quæ Christi sunt geras. Ante omnia incessabiliter Domini tui meditare mandata, orationibus et Psalmis instanter incumbere: ut si possibile est, nemo te aliquando nisi aut legentem inveniat, aut orantem. Et cum fueris talis, nostri memento, qui te tantum diligimus, ut quod præsentibus præstare non possumus, conferamus absentes.

(a) Vid. serm. 149, n. 1, in Append. tomi 5.

ADMONITIO IN SUBSEQUENTEM LIBRUM.

Paulino Foro-Julieni seu Aquileiensi patriarchæ erit tandem aliquando restitutus hicce liber, auctoritate Colbertini cujusdam optimæ notæ et antiquissimæ scripturæ codicis. Scribebatur sub octavi saeculi finem Paulinus Foro-Julienus, anno saeculi noni secundo forte vel tertio denatus. Mox vero ipsi in saeculo eodem nono ademptum videmus hoc opus, ut supponeretur Augustino. Nam Theodericense exstat annorum, nisi fallimur, octingentorum exemplar, titulum hunc a prima manu scriptum in fronte libri habens: *Liber exhortationis sancti Augustini ad quemdam comitem charissimum sibi.* Citatur a Gratiano, de Poenit. dist. 2, cap. *Si quis*; ibique, uti et apud Trithemium, *Augustini ad Julianum comitem epistola* nuncupatur: quo sub titulo etiam inter Augustini epistolas locum habuit in prima editione earum Amerbachiana. Et quidem liber in cæteris fere codicibus Mss. quos Theodericensi posteriores omnes invenimus, *ad quemdam comitem sibi amicissimum* prænotatur: cui titulo favet illud quod in capite 62 legitur, *Cujus (judicis Christi) palatium auro argentoque nullus episcopus, nec abbas, nec comes corrumpere poterit.* At Juliani comitis nomen vix unus et alter codex in libri fine adscriptum habet. Et vero suspicamur missum potius librum ad Æricum ducem sive comitem, quæ dignitatum nomina de eodem promiscue usurpata olim esse reperies in Vita sancti Eligii, lib. 2, cap. 59, et in